

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата філологічних наук Нагорної Наталії Мефодіївни про дисертацію **Волошин Марії Михайлівни** «Поезія В. Малахієвої-Мирович: типологічні риси й індивідуальна своєрідність», подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.02 – російська література

Дисертація Марії Михайлівни Волошин являє собою концептуальне наукове дослідження, яке відзначається пошуковою спрямованістю.

В українському і світовому літературознавстві останніх десятиліть суттєво посилився інтерес до проблеми співвідношення магістральних і периферійних ліній в історико-літературному процесі різних епох від античності до сучасності з очевидним зсувом дослідницьких стратегій в бік маргінальних феноменів. Відповідну структурну трансформацію сьогодні переживають також суміжні гуманітарні науки: історія, філософія, соціологія, педагогіка, психологія, зазнаючи при цьому стимулюючої дії постколоніальної теорії з її ключовим поняттям – концептом свободи й рівноправності, незаангажованістю й неупередженістю, зміною акцентів на онтологічний, першорядною увагою до екзистенційної та націологічної проблематики. У площині літературознавства, крім зазначених чинників, наявними є визнання цінності ідеї децентрації та відмова від так званої "логоцентричної позиції". Літературознавство все частіше звертається до таких маргінальних явищ, як творчість письменників "другого ряду", література фронтіру (в європейсько-азійському та американському регіонах), емігрантська, "неофіційна", підпільна, безцензурна, "низова" література. У коло подібних прогресивних сучасних тенденцій потрапляє дисертація Марії Михайлівни Волошин.

Актуальність дисертації зумовлена історично назрілою необхідністю наукового звернення до знову відкритого імені – Варвари Григорівни Малахієвої-Мирович, письменниці "другого ряду" в російській літературі кінця XIX – XX ст., творчість якої недостатньо вивчена.

На розгляд представлено комплексне, системне дослідження поетичної спадщини Варвари Григорівни Малахієвої-Мирович, "забутого", хоча й відомого в свій час досить активного учасника літературного життя на межі століть та в 20-ті роки ХХ ст., літературного і театрального критика, дитячої письменниці, перекладача, ілюстратора власних рукописних поетичних збірок, співбесідника і друга Льва Шестова й Павла Флоренського – представників російського релігійно-філософського Ренесансу, мислителя, автора, який поєднав у своїй творчій діяльності (з 1883 р. до 1953 р.) пов'язані між собою епохи: "пізній" реалізм, ускладнений неоромантичною стильовою тенденцією; символізм Срібної доби; "неофіційну" літературу радянського періоду.

У дисертації поетична система Варвари Малахієвої-Мирович репрезентована в її індивідуальній художній своєрідності, генетичних, контактних і типологічних зв'язках.

Дисертація має традиційну архітектоніку, складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури. Композиційна структура виражена, кореспондує з поставленими цілями, завданнями і не викликає принципових заперечень.

Творчість поетеси розглянуто в плані діахронії та синхронії, на основі історико-генетичного, порівняльно-історичного, типологічного методів була встановлена гетерогенність системоутворюючих джерел ліричної поезії Варвари Малахієвої (*Розділ перший* "Актуальні дослідницькі та літературні контексти творчості В.Г.Малахієвої-Мирович"). Відповідно до переконливої гіпотези дослідниці, головними системоутворюючими контекстами є поезія "некрасовської школи", символізм, релігійна поезія.

Дисертація має чітко виражений аналітичний характер. Наскрізним внутрішнім сюжетом роботи виступає ретельно прокоментована категорія маргінальності, крізь призму якої розглянуто суперечливу й неординарну природу життєвого, духовного, інтелектуального досвіду поетеси. У дискурсі маргінальності зіставлені літературно-творчий і біографічний

плани. Наведено багато цікавого матеріалу, але вади біографічного методу як такого (описовість, сенсаційність) дещо знижують якість проведеного аналізу. На особливу увагу заслуговують важливі судження про розрізнення магістрального та маргінального, маргінального та периферійного в структурі історико-літературного процесу, про їх відносну співприродність. Накреслено шляхи вивчення феномену маргіналізму в історії літератури та мистецтва.

Докладно розглянуто поетику, параметри стилю лірики В.Г. Малахієвої-Мирович. Заслуговує на підтримку звернення до широкого контексту головних світомоделюючих категорій простору та часу і з урахуванням принципів та засобів структурно-семіотичного аналізу (**Розділ другий** "Специфіка просторово-часової картини світу в поезії В.Г. Малахієвої-Мирович"). Доведено, що своєрідна індивідуально-авторська і водночас типова для російського символізму кінця XIX – XX ст. "картина світу" у творчості поетеси базується на універсальній для романтичного та символістського світосприйняття ідеї "двосвіття" і має релігійно-філософську спрямованість.

Спираючись на методологічний фундамент наукових розвідок, які стосуються специфіки формування "образу світу" в художньому тексті (праці Д.С. Лихачова, В.Є. Халізева, М.М. Гіршмана та ін.), автор дисертації дає своє бачення проблеми. "Картина світу" в поетичній версії В.Г. Малахієвої-Мирович розглянута у двох домінантах – спаді і темпоральній, структурована як в константних параметрах (художній простір, художній час, світоглядна модель "мить – вічність"), так і в образно-мотивній структурі (мотив шляху, дихотомічні образи "верх – низ", "близьке – далеке", загальний мотив протиставлення ідеального простору мудрої й безкінечно живої природи профанному простору, побутовій сфері радянської реальності через урбаністичні топоси міста, пекла, базару, комунальної квартири, машин, трамваю, дому як тимчасового притулку тощо).

Певне наукове значення має виявлений у процесі скрупульозного дослідження момент *еволюції хронотопної системи* лірики В.Г. Малахієвої-Мирович, а саме – зсув від цілковитого домінування сакральності в зображенні часопростору ("райський" хронотоп, "пасхальний" хронотоп) у творах раннього періоду до профанності, натуралістичності хронотопу в ліриці пізнього етапу творчості.

Слід визнати результативність аналізу *суб'єктної структури* розгляданої лірики в **третьому розділі** "Ліричне "я" В.Г.Малахієвої-Мирович". Слушно зауважено, що "виявлення специфіки ліричного "я" поета і способів його художнього втілення входить <...> у число обов'язкових завдань системного дослідження поезії будь-якого автора" (Дис., с. 151). Розкрито складність ліричного "Я" В.Г. Малахієвої-Мирович у вимірах: маргінальність, "двійництво", автоміфологізація, гендерний психоаналіз.

Показано, що серед факторів, які формували авторську свідомість поетеси, важливу роль відіграла українська складова, подальше вивчення якої відкриває літературознавчі перспективи.

Дисертація завершується обґрунтованими **висновками**, які співвіднесені із запропонованими завданнями. Поставлені проблеми всебічно осмислені, їх розв'язання подано в органічному синтезі теоретичного і прагматичного аспектів на основі історико-генетичного, історико-типологічного, порівняльно-типологічного, структурно-семіотичного методів, міфопоетичного та мотивного аналізу поетичного тексту.

Аналітичний розгляд суб'єктних форм авторської свідомості (ліричний герой, герої рольової лірики) стане у пригоді під час розв'язання проблем психології творчості (феміністська парадигма, гендерне питання).

Уважне прочитання джерел дало змогу Марії Михайлівні виявити помилки, неточності в словникових статтях, присвячених В. Малахієвій-

Мирович, що, поза сумнівом, буде враховано видавцями, архівістами, істориками літератури.

Дисертація М.М. Волошин розширює наше уявлення про співвіднесеність магістральних та периферійних ліній історико-літературного процесу, розкриває складність та багатозначність поняття "письменник другого ряду" на прикладі аналізу поетичної творчості В.Малахієвої-Мирович.

Окремі моменти дисертації та автореферату видаються недостатньо проясненими, потребують уточнення.

1. Предметом дослідження є, як сказано у Вступі, поетична система В.Г. Малахієвої-Мирович у співвіднесенні з динамікою літературного процесу *першої половини ХХ ст.* І в основному тексті дисертації В.Г. Малахієва-Мирович послідовно позиціонується як поетеса ХХ ст., хоча аналізу піддаються також і вірші раннього періоду, починаючи з 1883 року. Не зовсім зрозуміло, чому поза увагою опинився великий проміжок часу – два десятиліття, 80–90-ті рр. ХІХ ст., який в російській літературі, а відповідно, і в творчості Малахієвої, становить цілу епоху. У роботі не вистачає коментаря з цього приводу.

2. Присвячуючи дослідження маловідомому автору, слід було обов'язково розшифрувати ініціали.

3. У вступній частині окреслення *об'єкта* є надто лаконічним, зредукованим, певною мірою категоричним: "Об'єктом дослідження є весь опублікований нині корпус поетичних творів, а також текст щоденника В. Малахієвої-Мирович". До речі, Щоденник є джерелом, а не об'єктом дослідження.

Варто було розкрити, що аналіз проведений на матеріалі надрукованих вперше або передрукованих у збірці "Хризаліда" (2013 р.) поетичних творів, які входять у книгу віршів "Монастирське" (1923 р.), вибраних поезій з рукописних книг 1915-1931 рр. ("Братик Іванушка", "У дні війни", "Острів

вигнання", "Роздоріжжя", "Про скороминуще й вічне", "Вогненні сходи", "Страсна седмиця" та ін.), віршів із щоденника "Маятник життя мого... Щоденник російської жінки. 1930-1954".

4. На с. 3 дисертації З. Венгерову названо спеціалістом з *російської* літератури, тоді як Зінаїда Опанасівна Венгерова авторитетний спеціаліст (перекладач і літературний критик) у галузі *англійської* та *французької* літератур. У дисертації книга віршів "Монастирське" чомусь фігурує як *збірка* віршів, хоча це саме *книга віршів* - своєрідна метажанрова форма поезії кінця XIX - XX ст.

Висловлені зауваження не применшують наукового і практичного значення проведеної роботи і жодним чином не впливають на її позитивну оцінку. Дисертацію М. М. Волошин слід визнати завершеним, творчим дослідженням, яке характеризується ґрунтовністю і новизною в науковому відношенні.

Дисертація Волошин Марії Михайлівни «Поезія В.Малахієвої-Мирович: типологічні риси й індивідуальна своєрідність» відповідає вимогам, які висуваються до кандидатських дисертацій, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.02 - російська література.

Офіційний опонент -

кандидат філологічних наук, доцент

